

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

R. P. Ioannis Azorii Lorcitani, Societatis Iesv Presbyteri Theologi, Institvtiones Morales

In Qvibus Vnivers[a]e Qvaestiones ad Conscientiam recte aut prauè
factorum pertinentes, breuiter tractantur

Azor, Juan

Coloniae Agrippinae, 1612

16 De muto.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14014

Dominorum, si probabile sit eosdem sumptus facturos, etiamsi non recipiantur ab eis domi suæ.

De Participante.

CAPVT XV.

QUÆRITVR primo, quid intelligatur nomine Participantis? Respondeo intelligi quemcunque socium, & adiutorem criminis, vel mediatorem, vel exploratorem: quemcunque itidem, qui instrumenta præbet ad maleficium.

Vbi notandum est, posse aliquem participare cum alio, vel in acceptione rei iniusta, siue in maleficio, aut in re aliena accepta. v. g. in re furtiua. Item potest quis participare cum alio in maleficio simul cum eo, cooperando in eadem numero actione. v. g. vulnerando, vel occidendo eundem hominem, vel auferendo, vel asportando eandem rem furtiuam, aut cooperando in diuersa actione numero. v. g. milites in bello iniusto occiderunt diuersos homines, vel conculcarunt diuersas segetes, aut diuersa loca incendio deuastarunt. Item potest quis participare, ita vt sit simul cum eo causa totius damni, vel partis solius. Et ista singula sunt obseruanda ad noticiam eorum elatiorem, quæ dicentur in fine istarum causarum, cum tractabitur: an ex qualibet istarum causarum teneatur quis ad restitutionem in solidum, & teneatur æquè principaliter.

Secundo queritur, An remigantes Christiani in trementibus Turcarum, vel eorum, qui iniustum bellum gerunt contra alios, peccent, & teneantur ad restitutionem etiam cum remigant iustu, & imperio Turcarum, & metu mortis, qui alioqui nisi remigent, acerbissimè, & durissimè habebuntur à Turcis, aut etiam occidentur? Nauarrus in suo *Manuali*, cap. 27. num. 63. allicit eos peccare, & consequenter ad restitutionem damni teneri: Excusat tamen eos ab excommunicatione in Bulla conne Domini contra auxilium præbentes Turcis aduersus Christianos.

Sed dicendum, eos ad nullam restitutionem faciendam teneri, nec peccare, quia in remigando solum exercent officium, quod tanquam subditi faciunt ex iussu Dominorum. Item remigando opus faciunt ex se indifferens ad bonum, aut malum, quo Turcæ, si vellent, possent bene vt; quod si malè, ipsorum est malitia, non remigum culpa. Et consequenter quando Turcæ exigunt, aut iubent vt remigent, non imperant opus ex sua natura malum, sed indifferens: Et ex aña parte est periculum mortis; si non remigent Christiani: cum tanto autem periculo nemo tenetur lege charitatis defendere, aut seruare bona, aut vitam proximi.

Hinc sequitur diuersam esse rationem, si Turcæ imperent Christianis, vt pugnent, ac vt tormenta bellica explodant, ac arma projiciant, & exerceant contra Christianos: hoc enim etiam meta mortis non est licitum, quia est opus ex sua natura malum: At verò remigare non est tale, quia est officium, & ministerium subditi, sed perinde ac si subditus arma Domini sui gestaret, & iustus Domino suo ea redderet etiam in pugna contra Christianos, non esset peccatum, si id præstaret iustus, & suæ mortis metu: nam alioqui sine rationabili huiusmodi causa peccaret talis minister parendo Domino: si cum posset damnum vitare, quod Dominus vult Christianis inferre, illud non vitaret.

Vnde ad argumentum Nauarræ alientis, istiusmodi remiges cooperari Turcis in actione mala, ergo, &c. Respondeo regulam hanc esse generalem: subditus cum iustus parat Domino, si parat in actione mala, etiam si metu mortis id efficiat, nihilominus peccat; non enim est obedientia hominis iusta contra obedientiam debitam Deo: Si verò parat in actione ex se media, & indifferenti, tunc aut illa actio est in damnum proximi, aut non: si

non est, tunc non peccat parendo; si vero est in damnum proximi, tunc si commode sine aliquo suo detrimento potest euitare illud, tenetur lege charitatis etiam non obediendo; si verò sine graui suo detrimento non potest, tunc non obligatur lege charitatis, quale est in casu præsentis. De hac etiam regula dixi in materia de scandalo, in quarto Præcepto Decalogi.

De Muto.

CAPVT XVI.

PRIMO queritur, quid Muti nomine intelligatur? Respondeo, eum intelligi, qui tenetur loqui in consulendo, & tacet, sic communis opinio. Notandum autem est non esse obligationem loquendi, vt damnum proximi impediatur, si ex sermone sequatur graue detrimentum nostræ vitæ, honoris, famæ, aut rei familiaris: Ita Scotus, Angelus, Gabriel *locus supra citatis*. Et ratio est, quia lex charitatis, aut obligatio restitutionis non habet vim cum tanto nostro detrimento, nisi in particulari aliquo euentu, vt infra dicemus.

Secundo queritur, An quando sola lege charitatis tenemur loqui, vt damnum proximi impediatur, & non loquimur, ad restitutionem damni secuti in proximo teneamur, quod damnum, si loqueremur, minimè sequeretur. v. g. videt quis vicini sui domum diripi, potest sine suo magno incommodo impedire damnum, si clamat, & non clamat, tenetur ne ille ad damni vicini suo illaci restitutionem faciendam? Communis est opinio, non esse obligationem restituendi, tamen contra legem charitatis peccet, nisi quando quis lege iustitiæ, vel ex officio teneatur damnum impedire loquendo. Sic Alexander, Altiſſodotens, S. Thomas, Paludanus, Gabriel, Adrianus, Angelus, Siluester, Tabiena, Sorus, Medina, Couarrubias, Nauarrus *locus supra citatis*. At verò Caietanus in *Summa verbo Restitutio*, contra communem sententiam ait, esse obligationem restituendi, quod probat, quia qui tacet, cum loqui teneatur, facit contra officium suum, Ang. *verb. Furtum*. §. 26. ergo peccat contra iustitiam. Item est causa indirecta damni in proximum secuti, ergo tenetur ad restitutionem. Item qui non patitur fame morientem, cum possit, perinde est, ac si occidat eum. Sic etiam sentit Maior in 4. *Distinct. 15. quest. 26. in fine*, sic etiam Richard. *eod. lib. 2. Distinct. quest. 5. questiuicula 4.* videtur idem dicere de eo, qui tacet, licet non de eo, *quod non obstat inferretur damnum proximo*. Opinio ista Caietani videtur probari ex cap. *Notum 2. quest. 1. in fine*, vbi dicitur: [Facientem, & consentientem per peccata constringit.] ex cap. *Qui cum fure de fure*. vbi dicitur: [Reus est furti, qui furti coſcius, possessore querente non indicat de furti.] Ex c. *Sicut dignum*. §. *illi etiam de homicid. cap. Pasce*, & cap. *Facientis culpam*. di. 86.

Cæterum in hac re communis opinio est verissima: tota enim obligatio restitutionis oritur ex lege iustitiæ debite proximo: ergo vbi sola est violatio charitatis, non est onus restituendi, alioqui iudex ex odio, inuidia, vel irâ iubens malefactores occidi, obligaretur ad restitutionem. Et falsum est, quod ait Caiet. facere contra officium suum, qui non impedit damnum proximi sui, cum loquendo impedire possit, & tenetur lege charitatis. Nam si per officium intelligit officium ex debito iustitiæ, id negatur, quia supponit id quod erat probandum. Si verò intelligit officium charitatis, misericordiæ, vel pietatis, admittimus, sed negamus violationem huius inducere obligationem restituendi.

Sed quæres hoc loco, qua ratione cognoscemus aliquem obligari ad aliquid faciendū lege iustitiæ, aut lege charitatis solius: nā sicut iustitia est ad alterum, ita charitas, pietas, misericordia, liberalitas, obedientia sunt ad alterū. Itē quare

viola-

violatio Iustitiæ inducat obligationem restituendi, & non etiam violatio misericordie, pietatis, obedientie. Aliquando etiam accidit, vt simul cum charitate, pietate, vel obedientia frangatur iuramentum, & cur tunc non erit obligatio restituendi?

In hac re dicendum est. Primò, obligationem Iustitiæ cognosci ex duplici capite: vel ex hoc, quod rem alienam apud nos contra domini voluntatem habemus, etiam si nos eam à domino non acceperimus, vel ex hoc quod rem alienam per delictum, vel quasi delictum præter voluntatem domini accepimus, vel consumpsimus: vel si voluntate domini accepimus, per contractum tamen, vel quasi contractum id factum est: tunc enim vi contractus tenemur eam reddere suo domino certo tempore, vel aliam eiusdem generis, vel æstimationem illius. Hinc fit, vt qui mercede, vel stipendio conducti ad aliquid faciendum, id non præstant, contra Iustitiam peccant: ad id enim locarunt suam operam. Similiter qui ex officio publico quo funguntur, aliquid facere tenentur, id non præstando, peccant contra Iustitiam; quia eo ipso quod ex officio tenentur, tacite sunt obligati ex quasi contractu, quales sunt tutores, curatores, administratores, & economi, & qui negotia gerunt, & id genus alij. Vnde ad hæc capita quando obligatio legis non reducitur, nõ erit obligatio Iustitiæ, quale est, si diues extremè, vel grauiter indigenti non succurrat: non enim tenetur ex aliquo contractu, vel quasi contractu, ex delicto, vel quasi delicto contra Iustitiam commisso.

Sed quid si parens filio indigenti alimenta denegat, aut vir vxori, aut Prælati subdito, aut dominus seruo, non tenebitur ad restitutionem? Respondetur, quia etiam inter eos non est Iustitiæ violata, sed pietas, vel obedientia, non est obligatio restituendi, nisi alimenta sint debita ex bonis propriis filij, quæ apud se pater habet, vel ex bonis vxoris, quæ apud se maritus detinet, & sic de ceteris: quia tunc vi contractus, vel quasi contractus est obligatio alimentorum. Similiter quando iuramentum frangitur, si iuramentum non est adhibitum ad confirmationem contractus, vel quasi contractus iniit cum alio homine, frangitio eius iuramenti non est contra Iustitiam, sed contra religionem Deo debitam: quando verò simul cum iuramento facti homini violatur contractus, vel quasi contractus iniit inter partes, est obligatio restitutionis. Similiter de promissione, & fide dicendum: quando nempe promissio facta homini, vel fides data alteri, vel admilla ab eo, violatur: tunc enim violatur contractus, vel quasi contractus inter homines.

Ex dictis sequitur, cur denegare tributa, & gabelas Regibus, sine Principibus, ac Dominis debitas, & denegare decimas debitas Clericis sit contra Iustitiam: quia huiusmodi violatio non est solum contra obedientiam debitam maioribus, vt quidam putant, sed est contra ius acquisitionis alteri: quia Principes constituendo tributa, fecerunt ea sua. Ecclesia itidem decimas constituendo, facit eas tanquam patrimonium Clericorum, sicut etiam lex præscriptionis transfuit dominium rei præscripæ in præscribentem.

Tertiò queritur, quid sit dicendum, quando quis potest loquendo impedire damnum proximi, & tamen non loquitur, quia illum odit? Angelus loco citato, Ricardum secutus, ait obligari ad restitutionem, quia ex odio, & malevolentia tacet. Sic etiam videtur sentire Rosella verbo *Restitutio. 4. numer. 3.* S. Bernardinum citans. Ceterum merito Adrianus, Medina, Siluester, Sotus, & Nauarrus, Angelum rejiciunt; quia odium, quia animi malevolentia nihil facit ad obligationem restitutionis, vt patet ex dictis.

Quæres; quid si tacet corruptus mercede, & pretio dato à iure ex propriis suis bonis? Sotus *libr. 4. de Iustitiâ, c. 3. art. 3.* Nauarrus in *Manuali, cap. 17. numer. 21.* respondent, nec etiam tunc obligari ad restitutionem damni, quod proximus passus est; quia non obligatur ex officio Iustitiæ loqui: quod secus tunc esset, si mercede esset con-

ductus ad clamandum, ab eo, cui bona auferuntur.

Si Secundo querat, Quid si clamare volentem contra fures ad impediendum damnum Titij, alius induceret ad tacendum, siue impediret eum nõ clamare? Respondetur, teneri ad restitutionem damni secuti in Titio, eum qui impediuerit, non autem teneri eum qui tacet. Sic Medina, & Nauarrus. & id ratio ostendit; quia is qui impedit, iniuste agit contra Titium, cuius bona diripiuntur; nam perinde est, ac si quis auferat alicui arma, quibus volebat defendere Titium ab iniquo inuasore, & non defendit armis sublati.

Quartò queritur, An custodes situarum, montium, fluminum, lacuum, pascuorum, & locorum ad Principem, vel Communitatem pertinentium, non accusando, aut denunciando delinquentes, nimirum ligna sciendans, & piscantes, venantes tempore, vel cum instrumentis prohibitis, aut merces prohibitas transferentes, teneantur in conscientia soluere damnum, ad quod soluendum delinquentes proculdubio condemnandi forent, si denunciarentur?

In hac re notandum est, propter bonum commune aliquando prohiberi Constitutionibus Principum, vel Statutis Rerum publicarum, nõ venatio, vel piscatio fiat hoc, vel illo loco, his, aut illis anni temporibus certorum instrumentorum ministerio: item nõ ligna sciendantur: item nõ certæ merces extrahantur: item nõ arma certis temporibus, vel locis deferantur. In qua re aliquando delinquentes, in conscientia non obligantur aliquid soluere, vt diximus in materia de Dominio rerum, ante condemnationem Iudicis. Queritur itaque, an Custodes obligati ad denunciandos huiusmodi delinquentes, nisi denuntient, teneantur ad restitutionem damni?

Medina de *Rebus restituendis quest. 12. §. Fundi. c. quest. 15.* Nauarrus *cap. 17. numer. 122.* Cordubensis in *casibus conscientie. qu. 66.* aiunt eos teneri: nam obligantur ex officio suo illos denunciare. Item iuramentum præstant, quo iurant se functuros rectè officio suo. Item mercede, & stipendio sunt conducti ad hoc officium præstandum.

Sed contra hoc est argumentum: Quando cunque principalis causa non obligatur ad restituendum, accessoria causa non est obligata: accessorium enim per Regulam Iuris sequitur principale. Sed vt diximus, aliquando sunt casus, in quibus minime obligantur huiusmodi delinquentes ad damnum soluendum in conscientia ante condemnationem Iudicis, ergo nec Custodes obligantur. Ad hoc argumentum, quod Medina fatetur habere magnam vim, nihil aliud respondet, nisi quod aliquando tenetur accessoria causa ad restituendum, quando principalis non obligatur. Verbi gratia, inquit ille, Titius consultat Caio contractum vsurarium, cui consilio Caius bonâ fide acquiescit, tenetur Titius, & non Caius restituere, quia bona fide celebrat contractum.

Ceterum videtur falsum esse, quod aliquando accessoria causa ad restituendum teneatur, principali agente non obligato, cum accessoria solum obligetur in defectum principalis. Quare aliter dicendū est ad argumentū. Nam in casu præsentis custos adhibitus non est accessoria causa, sed principalis, quia non obligatur eadem obligatione quâ delinquens, sed per seipsum obligatur, nimirum ratione officij, & contractus, quo mercede, & stipendio locat suam operam, & custodiam Principi, vel Reipublicæ; & ita non denunciando peccat contra Iustitiam Principi, vel Reipublicæ debitam; quoniam eâ conditione, & lege conductus est, vel ad officium assumptus, vt denuntiet delinquentes. At verò delinquens non est huiusmodi Iustitiæ obligatus ad soluendum damnum, immo inter ipsum, & Reipublicam, vel Principem potius est tacita quædam conditio, vt condemnatus soluat damnum, aliter verò non teneatur.

Ad exemplum verò, quod addidit Medina, respondetur. Caius bonâ fide consilium Titij secutus, celebrando vsurarium contractum, non peccat, licet peccet Titius malâ

fide consulendi, & interim dum est in bona fide Caius, excusatur à restitutione; quia non tenetur ratione acceptio- nis, cum accipiendo non peccauerit; ac ratione rei acceptæ obligatur per se, sed per accidens tamen excusatur dum ignorat se rem alienam habere. Immo si bonâ fide consumat eam, & postea sciuerit fuisse alienam, solum tenetur restituere, quatenus ex ea est ditior factus. Quo- si extunc restituerit eam esse alienam, tenetur eam resti- tuere, non ratione quidem iniustæ acceptio- nis, sed ratione rei acceptæ.

Malè igitur probat Medina ex hoc exemplo, aliquando accessoria causam ad restituendum obligari, quando principale agens non tenetur. Exemplum enim aliatum solum probat Caium non teneri ratione acceptio- nis, cum ex acci- denti etiam excusatur à restituenda re, vel quia bonâ fide putat esse suam.

Quintò queritur, An prædicti Custodes non denuntian- tes eos, qui delinquant, in conscientia ante condemna- tionem Iudicis teneantur soluere penam; ad quam condem- nandi forent ij, qui delinquant, si ab eis denuntiarentur? In hac re difficultas non est de pena corporali, qualis est pena exilij, vel verberum: nam sicut qui delinquant, non tenentur in conscientia huiusmodi penas soluere, nisi post condemnationem Iudicis, sic nec Custodes. Totâ igitur difficultas de pena pecuniaria. Solent enim qui delinquit, ad certam condemnari pecuniam summam soluendam, quam solum præcipiunt Constitutiones, vel Statuta Principum, vel Rerum publicarum.

Sunt duæ opiniones. Prima asserit eos obligari. Angelus *verbo Penam. num. 26.* Rosella *verbo Restitutio. 4. numer. 3.* Medina *de Rebus restituen. quest. 12. C. 13. ad finem.* Ratio horum est, quia huiusmodi Custodes non denuntiano peccant contra officium suum, ergo sunt causa cur pecunia non soluatur ei, cui est à Lege applicata. Item ex mercede, & stipendio sunt conducti, ut denuntient. Item si pe accidit, ut pena secundum Leges imposita à certa persona sit empta pretio dato pro penis ei applicandis, ergo damnum inferunt tali penarum emptori.

Secunda opinio asserit non obligari. Nauarrus *cap. 25. num. 34.* Cordubensis in *Summa Casuum, quest. 66.* Silue- ster *verbo Restitutio 3. quest. 3. ver. 2.* ubi citat sanctum Bernar- dinum; Licet in *verbo Penam. num. 28.* videatur prio- rem opinionem sequi. Ratio eorum est; quia pena nunquam in conscientia debetur ante condemnationem cri- minis. Deinde, quia principale agens, nempe is qui delinquit, non tenetur in conscientia penam soluere ante condemnationem Iudicis, ergo non tenetur minus princi- pale agens, qualis est Custos. Cum ante condemnationem Fiscus, vel alius non habet in pena ius ad rem, vel in re, ergo Custos non denuntians, nullum ius Fisco, vel alteri auferit.

In hac re dicendum, Primò, si pena secundum Legem solum est imposita, ut applicanda Fisco post condemna- tionem criminis, & Custos ex vi contractus, pacti, vel iuramenti non est obligatus ad denuntiandum eos, qui in penam legis incidunt, tunc verior mihi videtur opinio se- cunda; quoniam pena tunc Fisco non est debita nisi post condemnationem Iudicis.

Dices, Custos non denuntians impedit Fiscum à conse- cutione penæ, ergo est obligatus ad restitutionem. Res- ponderetur, non impedit à consecutione alicuius iuris, quod Fiscus in penâ habeat ad rem, vel in re, quia ante condem- nationem Fiscus tale ius non habeat. Vnde Custos non denuntians, non est causa damni in fisco secuti; nam alioqui ipse Reus denegans suum delictum, teneretur in conscien- tia soluere penam antequam condemnaretur, quia denegando delictum, impedit ne condemnetur, & consequen- ter ne fisco penam consequatur, ob quam fuerat condem- nandus.

Secundò dicendum: Quandocumque Custodes merce- de, vel pacto, vel iuramento constituti sunt ad denuntian- dum eos, qui delinquant, & in penam legis incidunt: tunc

non denuntians obligantur ad penam soluendam, ad quam reus esse condemnandus secundum Leges: & in hoc sensu videtur esse locuti Doctores primæ opinionis, & ve- ra est eorum opinio; quia in hoc casu Custodes contra Ius- titiam faciunt non denuntians, & faciunt contra Iustitiam, impediendo ne Fiscus, vel alius penarum emptor penam sibi debitam acquirat.

Vnde soluuntur duo argumenta oppositæ opinionis. Pri- mum erat; Pena non est debita, nisi post condemnationem criminis. Respondetur, hoc esse verum in re, non tamen in iis, qui ex mercede, pacto, vel iuramento se obligant ad denuntianos eos qui delinquant, ut debite ab eis penæ exigantur. Secundum argumentum erat, Reus, qui est princi- pale agens, non tenetur soluere penam ante condemna- tionem, ergo non tenetur Custos, qui est minus principale agens, ad soluendam penam, ad quam esse reus condem- nandus. Respondetur, argumentum non concludere; quia Custos in hac obligatione non se habet ut minus princi- palis causa; quia se per seipsum obligauit ex vi contra- ctus, pacti, vel iuramenti, quo se adiunxit Communi- tati, vel Principi ad denuntiandum, & stipendium accepit ex eo, quod ad id suam operam locauit, Reus vero lege Iustitiæ non se obligauit ad penam soluendam nisi post condem- nationem.

Sextò queritur, An Custodes prædicti sese occultantes, ut liberè alij contra leges prohibentes peccent, & eos capi- ant, & penas ab eis exigant, teneantur ad restitutionem? Respondetur ex Medina, & Nauarro in *locis supra citatis*, & rectè quidem, eos proculdubio peccare; quia contra charitatem huiusmodi fraude viuunt, & quia cum com- mode possent vetare peccatum non fieri, non vetant, non tamen tenentur ad illam restitutionem faciendam his, quos in delicto capiunt; quia lege Iustitiæ non obligantur con- sultare bona eorum, nec sunt causa cur alij peccent directò, sed solum indirectò contra charitatem debitam illis, & non contra Iustitiam.

Sepumò queritur, An Confessarius ex ignorantia, ne- gligentia, vel culpa lata non monens penitentem, ut res- tituat, quod restituere tenetur, debeat restituere loco penitentis? Nauarrus *cap. 27. numer. 22.* & Rosella *ver- bo Restitutio. 2. numer. 5.* Angelus *ead. verbo Restitutio. 2. num. 5.* aiunt ad id obligari, præsertim eum Confessa- rium qui videt, & credit penitentem restitutionem non fa- cturum, nisi ipse præcipiat, vel moneat, ut faciat eam, & er- dit penitentem facturum eam, si ipse mouerit, vel iusserit ut faciat.

Aliorum est opinio, ut Petri Nauarri, non teneri; quia nulla Iustitiæ lege est obligatus ad consulendum bono illius, cui penitens restitutionem facere debet: nam inter Con- fessarium, & illum nullus intercessit contractus, vel quasi contractus ad id, sed solâ lege charitatis tenetur consultare bono illius in euitandò damno, quod credit ei euenturum. Atque hæc opinio est verior. Aliud tamen est, si confessa- rius interrogatus respondeat, aut aliter significet peniten- ti, non esse eum obligatum ad restituendum, cum tamen obligatus reuera sit: nam tunc Confessarius tenetur ad res- titutionem ex falso consilio, quod dedit penitenti, iuxta ea que diximus de consulente.

Octauò queritur, An testis legitime à Iudice rogatus, ve- ritatem tacens teneatur ad restitutionem damni ecuti in Proximum ex tacita veritate læsum? Respondetur ex com- muni sententia, cum teneri; quia eo ipso quod est testis in Iudicium vocatus, agit personam, & officium publicum, & consequenter peccet contra Iustitiam debitam actioni, accusa- tori, vel parti in tacita veritate.

Querens, an idem sit dicendum de pena, quod dictum est de damno, id est; An si testis in iudicio tacet verita- tem, ad restitutionem penæ teneatur, ad quam esset reus condemnandus? Et difficultas est de pena pecuniaria. Nauarrus *cap. 25. numer. 33.* ait non teneri, & probat ex suo illo principio communi, quod pena solui non debet ante condemnationem Iudicis. Sed iuxta ea, que

diximus de Custodibus, in simili dubio dicendum est. Primò, Quandounque ex vi pacti, vel iuramenti non tenetur ad veritatem detegendam, tunc non debet solvere penam, ad quam esset condemnandus reus. Secundo, Quandounque ex vi contractus, pacti, vel iuramenti tenetur ad detegendam veritatem, si eam denegat, tenetur ad solvendam penam. Si roges, Quando tenetur ex vi contractus, pacti, vel iuramenti? Respondetur, Quandounque vocatur testis ex parte accusatoris, vel actoris, vel cuiuscunque alterius, cui est per leges applicata pœna delinquentium, & vocetur super causa de pœna legis, in quam incidit reus, detegenda, & delictio, ob quod est debita pœna; tunc tacens peccat contra Iustitiam. Si verò vocatur, ut testis ex officio Iudicis super delicto rei, ob quod, si in Iudicio detegatur, condemnandus foret officio Iudicis pœna pecuniaria, tunc tacens veritatem, non obligatur ad solvendam pœnam; quia causa, in qua testis est, non est de pœna, nec est de delicto, ob quod ipso iure fit imposita pœna pecuniaria huic, vel illi applicanda. Et ita licet tacendo veritatem, teneatur ad restitutionem damni, si quod sequitur, quia in hoc facit contra Iustitiam, non tamen ad solutionem pœna officio Iudicis imponendæ.

Si secundò quæras, Quid sit dicendum de teste, qui non se offert vltro ad testimonium dicendum, sed potius antequam vocetur in iudicium, se occultat, aut se aliò confert nò testimonium dicat, cum tamen sciat rei veritatem, & partem læsam graue detrimentum pati? Respondetur, eum peccare quidem contra charitatem; quia proximo indigenti suum testimonium, & operam denegat, non tamen obligari ad restitutionem; quia non facit contra Iustitiam, cum nondum sit testis in Iudicium vocatus. Nauarrus in cap. 23. numero 44. & etiam si pecunia corruptus se occultet, vel discedat, antequam testimonium in Iudicio dicat, non peccat contra Iustitiam; An verò teneatur ad restitutionem pecuniæ, vel muneris per corruptionem accepti, non est huius loci, sed infra dicemus.

Nonò quæritur, Quid dicendum, quando reus legitime rogatus à Iudice? Verbi gratia, Hereticus, aut reus læsæ Maiestatis, negat delictum, & ob id non condemnatur ad confiscationem bonorum, ad quam vtiq; condemnatur, si esset suum crimen confessus, teneatur in conscientia ad bona sua tradenda Fisco, cui per condemnationem criminis ex iure ipso sunt applicata? Sotus lib. 1. de Iustitia, quest. 6. artic. 6. post conclusionem quartam ad finem, ait eum obligari, qui legitime in Iudicio rogatus, tenetur ex Iustitia dicere veritatem; ergo eam denegans, peccat contra Iustitiam, & consequenter contra Iustitiam impedit fisco à confiscatione pœnæ, sicut si quædam bona occultaret, dum confiscaretur eius patrimonium. Nauarrus verò cap. 18. numero 49. ait, minime obligari; quod probat ea suo illo principio; quia pœna non debet solui ante condemnationem criminis. Item alij probant, quia ab eo qui pœna, ad quam reus foret condemnandus, esset exilij, vel verberum, teneretur in conscientia reus eam suscipere, si denegaret requisitus in Iudicio crimen.

In hac re videtur probabilior opinio Nauarrus; quia reus nunquam in conscientia tenetur ante condemnationem Iudicis exequi pœnam legis. Aliud verò est, si post condemnationem criminis, dum confiscantur eius bona; aliqua occultat, vel denegat, quia in eo perinde peccat, ac si furtum commississet, eam post condemnationem Fiscus habeat ius acquisitum ad bona illius. Nec hanc cogitur reus exequi pœnam, sed obligatur Fisco eius bona exigenti prodere, & tradere.

Decimò quæri hic etiam posset, Quomodo intelliguntur edicta publica, in quibus excommunicationis sententia infertur contra eos, qui vi, vel clam, vel contra Iustitiam alienam detinent, & contra eos, qui id sciunt, nec manifestant intra certum tempus. Sed de hac quæ-

sione dicemus infra, cum de his causis in genere tractabitur.

De non obstante, vel impediente.

CAPVT XVII.

PRIMO quæritur, quid non obstantis verbo intelligatur? Respondeo, Intelligi eum, qui auxilio, vel opâ tenetur impedire damnum proximi, nec impedit, quod diximus in præcedenti capite de Muto, idem dicendum est de non obstante, & non impediente, nimirum ad obligationem restituendi non satis esse, ut quis non obstante peccet solum contra charitatem, sed requiritur, ut peccet contra Iustitiam: quod tunc accidit, quando quis ex contractu, vel quasi contractu, ex officio, vel pacto, vel iuramento obligatur impedire proximi damnum, & non impedit. Tales sunt Magistratus Reipublicæ, Reges, Principes, Domini, & alij id genus homines sublimiores.

Notandum est autem obligationem huiusmodi aliquando etiam nasci ex re possessa: nam eo ipso quod quis nutrit feras, vel alia animalia, cauere debet ne noceant aliis. Item qui puteum, vel cisternam aperit, eo ipso cauere debet, ne quis incidat in eam; qui locat equum, mulam, vel bouem, cauere debet damnum aliorum: qui deiecit, vel effudit aliquid in locum, per quem alij transeunt, vel in quo alij commorantur, cauere debet, ne quempiam lædat: & de his dictum à nobis superius. Dictum etiam est, ex qua ignorantia, negligentia, vel culpa teneantur ad restitutionem damni, qui ex officio atrem aliquam proficiunt, vel aliquid aliud exercent.

Secundò quæritur, An Iudex non condemnans reum, teneatur in conscientia ad solvendam damnum inde proueniens; & ad penam, quam Fiscus, vel accusator, vel quicumque alius acquireret, si reus per sententiam condemnaretur?

Conuenit inter omnes, Iudicem obligari ad restitutionem damni, quo pars læditur ex eo, quod reus absoluitur. Sanctus Thomas 2. 2. quest. 67. artic. 4. Et ratio est, quia agit personam publicam, & ex officio Iustitia tenetur iustam sententiam ferendo partibus satisfacere. Verum difficultas consistit in hoc, an teneatur Iudex in conscientia ad penam solvendam, ad quam reus condemnandus foret. Angelus verbo Pœna, num. 18. ait eum obligari, pro quo citat S. Thomam, Hostiensium, & Raynerium. Idem sentit Siluester verbo Pœna, quest. 28. & verb. Iudex, quest. 16. Armitilla eod. verb. num. 24.

In hac re Sanctus Thomas eo, quem diximus loco ait, Iudicem remittentem pœnam debere satisfacere parti læsæ. Vnde eius sententia videtur consistere in his quæ sequuntur. Primò, quod debet restituere damnum illatum parti læsæ, nimirum totum illud damnum, quod reus in conscientia soluere tenebatur, nimirum impensas; & alia huiusmodi: Secundò, non tenetur soluere pœnam corporalem. Verbi gratia, exilij, aut aliam similem, ad quam reus foret condemnandus: Tertio, non tenetur soluere pœnam pecuniariam; ad quam foret reus condemnandus officio, & arbitrio Iudicis; quia talis pœna non est debita nisi post condemnationem, & arbitrio Iudicis. Quarto, si aliquid damni Reipublica patitur ex remissione pœnæ facta à Iudice, tenetur ille in conscientia restituere, quia peccat contra Iustitiam. Quintò, si his, & causa est de reo condemnando ad pœnam lege statutam, & per legem Fisco, aut accusatori, aut alicui alteri applicatam, tunc Iudex non condemnans reum, tenetur in conscientia illam pœnam soluere, quia tunc etiam videtur peccare contra Iustitiam; nam cum causa agatur de condemnando reo ad pœnam Legis, ex officio, & quasi contractu tenetur Iudex ad reum condemnandum. Vnde in illo casu dicendum est quod diximus supra de Custodibus. Vltimè,

si causa